

DEJVID VAN

LEGENDA O
SAMOUBISTVU

Prevela
Tijana Tropin

■ Laguna ■

Naslov originala

David Vann

LEGEND OF A SUICIDE

Copyright © 2008, 2010 by David Vann

Translation copyright © za srpsko izdanje 2019, LAGUNA

Kolo IV/Knjiga 13

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Mom ocu,
Džejsu Edvinu Vanu,
1940–1980.*

SADRŽAJ

Ihtiologija	8
Roda	20
Legenda o dobrim muškarcima.	33
Ostrvo Sakvan	
<i>Deo prvi</i>	45
<i>Deo drugi</i>	139
Kečikan	211
Visoko plavetnilo.	232
 <i>Izjave zahvalnosti</i>	 241
 Zoran Penevski: <i>Ispod površine</i>	 243

IHTIOLOGIJA

MOJA MAJKA SE PORODILA na ostrvu Adak, grudvici od stene i snega daleko u lancu Aleutskih ostrva, na rubu Beringovog mora. Otac mi je dve godine bio na služenju roka u mornarici kao zubar; želeo je Aljasku jer je voleo lov i pecanje, ali očigledno nije znao za Adak kad je podneo zahtev. Da je majka znala, sama bi precrtala taj zahtev. Kad je na raspolaganju imala dovoljno informacija, majka nikad nije donela pogrešnu odluku.

Tako je odbila da se njena preznojena beba bolesna od žutice otrgne iz podzemne mornaričke bolnice na Adaku i ubaci u mlaznjak koji je više od šest sati čekao na pisti. Kako mi je temperatura od 40,5 stepeni Celzijusa i dalje rasla, lekari i otac su preporučili da me avionom prebace na kopno, u pravu bolnicu (niko na Adaku nije preživeo čak ni blag srčani udar dok smo bili tamo – niko), ali majka je odbila. Bila je sigurna, uz nešto što je otac uvek opisivao kao životinjski, instinktivni strah, da ću izdahnuti čim uzletimo. Smestila me je u običnu belu kadu

napunjenu hladnom vodom, i tu sam preživeo. Štaviše, procvetao. Narandžasta koža osuta mrljama postepeno se smirila i prešla u zdravo bebeće rumenilo, udovi su mi se opustili, i mahao sam nogama po vodi dok me majka nije izvadila, pa smo oboje zaspali.

Kad je otac odslužio svoj rok u mornarici, preselili smo se na Kečikan, ostrvo na jugoistoku Aljaske, gde je kupio zubarsku ordinaciju i, tri godine kasnije, ribarski brodić. Bio je to nov *Juniflajtov* brod od fiberglasa, dug dvadest tri stope. Otac je porinuo brod jednog petka, kasno po podne, još u zubarskom mantilu ispod jakne, dok smo mi klicali sa obale. Uterao ga je u njegov odeljak na doku, a sledećeg jutra je stajao na ivici tog doka i gledao u dubinu, kroz trideset stopa bistre, ledene vode Aljaske, tamo gde je *Snežna guska* ležala na zaobljenom sivom kamenju kao belo privedenje. Otac ga je nazvao *Snežna guska* jer je bio prepun snova o tome kako će njegovo belo korito leteti po talasima, ali zaboravio je da stavi odvodne čepove tog popodneva kad ga je porinuo. Za razliku od majke, on nije imao ni oči ni uši za stvari ispod površine.

Tog leta, kad bismo leteli po talasima vraćajući se posle dana provedenog u ribarenju (otac je dao da se *Snežna guska* podigne i očisti, dokaz da istrajnost ponekad može da nadoknadi manjak predviđanja), ja bih uvek bio na otvorenoj ali visoko ograđenoj stražnjoj palubi s dnevnim ulovom riba zvanih konjski jezik i zajedno s njima bih se praćaknuo po vazduhu kad god bi otac prejedrio neki talas i sudario se s idućim. Sami konjski jezici ležali su postrance na beloj palubi broda, kao sivozeleni psi, i krupnim smeđim očima gledali u mene s nadom, sve dok ih ne bih tresnuo čekićem. Moj posao je bio da ih

sprečim da praćakanjem iskoče s broda. Posedovali su neverovatnu snagu u tim širokim, pljosnatim telima, i jedan dobar pljesak repa poslao bi ih dve-tri stope uvis, a beli trbusi bi im sevnuli. Među nama se razvila neka vrsta sporazuma: ako se nisu praćakali, nisam im razbijao glave čekićem. Ali ponekad, kad je plovidba bila naročito divlja i kad bismo svaki čas svi zajedno leteli uvis a mene sasvim zamazali njihova krv i sluz, razdelio bih nekoliko udaraca viška, što je sklonost koje se i danas stidim. A ostali konjski jezici, okruglih smeđih očiju i izduženih, promišljenih usta, videli su me.

Kad bismo pristali uz dok posle tih plovidbi, majka bi sve pregledala, uključujući odvodne čepove, dok bi otac stajao po strani. Ja sam se igrao klečeći na izlizanim daskama doka, i jednom sam ugledao neko užasavajuće stvorenje kako gmiže iz zardale limenke oborene na bok. Zgađen njegovim varvarskim nogama, zaurlao sam i unatraške se bacio u vodu. Ubrzo su me izvukli i ubacili pod vruć tuš, ali nisam zaboravio šta sam video. Niko mi nije pričao o gušterima – iskreno, nisam ni sanjao da gmizavci postoje – ali na prvi pogled mi je bilo jasno da su oni korak u pogrešnom smeru.

Ubrzo nakon toga, kad sam imao blizu pet godina, otac je poverovao da je i on napravio neke korake u pogrešnom smeru, i bacio se u potragu za onim vrstama iskustva za koja mu se činilo da su mu uskraćena. Moja majka bila je tek druga žena sa kojom se ikad zabavljao, ali sad je tom spisku dodao oralnu higijeničarku koja je radila za njega. Noći u našoj kući ubrzo su bile ispunjene opštim lelekanjem, tako raznovrsnim i dugotrajnim kakvo je ranije bilo nezamislivo.

Jedne noći pobjegao sam s lica mesta dok je moj otac plakao sam u dnevnoj sobi, a moja majka lomila stvari po njihovoj spavaćoj sobi. Nije ispuštala ljudske glasove, ali mogao sam da pratim njeno napredovanje kroz prostoriju zamišljajući izvore zvuka drveta koje puca, stakla koje pršti i maltera koji se drobi. Iskrao sam se u mekani, vodnjikavi svet noći aljaske kišne šume, nečujne ako se izuzme kiša, i u pižami odlutao niz drugu stranu ulice, zavirujući u tamne, niske prozore dnevnih boravaka i prisluškujući ispred vrata, dok kod jednih nisam čuo zujanje koje mi je bilo nepoznato.

Obišao sam kuću, otvorio spoljna vrata i naslonio uvo na hladno drvo. Zvuk je sad delovao dublje, gotovo kao jauk, jedva čujan.

Vrata su bila zaključana, ali ja sam podigao gumeni ugao otirača i, baš kao i u našoj kući, ključ je bio ispod njega. Tako sam ušao.

Otkrio sam da zujanje potiče od vazdušne pumpe filtera na akvarijumu. Bilo je nečeg strašnog u tome što sam lutam po tuđoj kući, i svečano sam prešao preko linoleuma da zauzmem mesto na visokoj kuhinjskoj stolici. Posmatrao sam kako ribe sa narandžastim i crnim prugama sisaju kamenčiće i pljuju ih. U akvarijumu je bilo i krupnije kamenje: komadi lave sa mračnim pećinama i raselinama iz kojih je virilo mnoštvo sićušnih okruglih ribljih očiju, svetlucavih kao aluminijumska folija. Neke su imale svetla crveno-plava tela, druge sjajnonarandžasta.

Pomislio sam da su ribe možda gladne. Otišao sam do frižidera i video kisele krastavce, otvorio teglu i odneo je ribama da je vide. Našao sam proreze na vrhu akvarijuma, blizu stražnjeg dela, i počeo da ubacujem krastavce, najpre

po jedan ili dva, a onda čitavu teglu, kolutić po kolutić, i na kraju izlio i turšiju, tako da je voda u akvarijumu nabujala i u kapljicama počela da se sliva preko ivica.

Zurio sam u kolutiće krastavaca koji su veselo plutali s ribama, dok su poneki tonuli i vrteli se. Lagano su poskakivali po jarkoružičastim i plavim kamenovima na dnu. Narandžasto isprugane ribe su sevale po akvarijumu dok sam sipao, ali i one su se sad kretale usporeno. Malo su se naginjale na bok dok su plivale, a nekoliko ih se odmaralo na kamenju. Druge su na svakih nekoliko trenutaka pružale na površinu duga, providna hrskavičava usta i hvatale vazduh. Bočna peraja su im bila nabrana nežno kao tanana čipka.

Pritisnuo sam ruke i lice o staklo i zagledao se u nemo crno jezgro jednog tog srebrnastog oka. Osećao sam se kao da i ja plutam, blago se ljuljajući, čudnovato izgubljeni, i u tom kratkom trenutku uhvatio sam sebe kako osećam to ljuljanje i, opazivši sebe kako opažam, shvatio sam da sam ja – ja. To mi je odvratilo pažnju; onda sam zaboravio šta mi je skrenulo pažnju, izgubio zanimanje za ribe i, tapkajući po linoleumu kuhinjskog poda, opet izašao u meku, tamnu kišu.

Tri godine kasnije, nakon što smo se majka i ja preselili na jug, u Kaliforniju, poklonjen mi je lično moj akvarijum i rešio sam da postanem ihtiolog. Roditelji su mi se rastali, naravno, zbunjeni gotovo jednako time što sam ja učinio koliko i onim što su sami radili sve to vreme. Bilo kakva veza između mog vandalizma i njihovih noćnih rasprava za njih je ostala nepoznanica.

Moj prvi akvarijum bio je tek providna plastična posuda u kakvoj se najčešće drže zavrtnji i matice. U njoj su

bile dve zlatne ribice koje sam osvojio na vašaru i malo šljunka koji je majka kupila u *Salovom ribljem svetu* kad smo se vraćali kući.

Ja sam bdeo nad tim tankim, bledim zlatnim ribicama, ali posuda nije imala poklopac, i nakon što ih je naša mačka Smoki ulovila šapom i pojela na radnom stolu dok sam ja sve to gledao, nesposoban da se mrdnem, majka me je odvela do Sala i kupila pravi akvarijum od četrdeset litara, sa filterom za vodu, još šljunka, plastičnom biljkom širokih listova, probušenim komadom vulkanske stene, nekoliko zlatnih ribica, pa čak i jednu od onih riba s narandžastim i crnim prugama koje sam znao iz Kečikana a za koje sam otkrio da se zovu ribe klovnovi.

Posmatrali smo te ribe svake večeri, čistili im akvarijum svakog vikenda i preživljavali povremene bolesti belih tačkica: iznenadno, tajanstveno umnožavanje belih pega na perajima i repovima koje je pretilo da ih sve pobije.

Prve pokojnice smo sahranjivali uz složene ceremonije, tokom kojih je moja majka klečala na zemlji kraj mene, a ja sam navlačio stari beli čaršav. Same ribe smo uvek umotavali u više slojeva toalet-papira, stavljali ih u kutijice i sahranjivali po pedalj ispod zemlje, tako da mačka ne bi mogla da ih iskopaa.

Ubrzo potom bismo samo bacili ribe u klozetsku šolju i kupili nove, ali čak i tada su bile jedino o čemu sam razmišljao. U školi sam pisao sastave o njima umesto o pročitanim knjigama. Moji nastavnici iz osnovne škole kao da me nikad nisu provalili, već su, po svemu sudeći, verovali da imam prave knjige s naslovima kao što su *Riba-klovn*, *Dolar-pirana*, *Pangasius* i *Plekostomus, ili algar*. Sve iz ljudskog života moglo se naći u tom akvarijumu.

Žuto-crni skalari lagano su plivali, sam glamur i sjaj, dok su se iza njih vukli mlazevi izmeta. Algari sa dna akvarijuma jeli su taj otpad, pljuvali ga s gađenjem i nastavljali da lutaju, i dalje gladni. I u roku od pet minuta pošto sam smestio dve nova srebrna dolara u akvarijum, video sam pravu surovost. Ti srebrni dolari su bili velike, vitke ribe, po obliku i sjaju gotovo identične kovanicama po kojima su nazvane, i čim su izašle iz najlon kese, otplivale su do mog jedinog lenjog buljavog pangasijus soma i opkolile ga. Taj som je nosio sasvim pogrešno ime; zapravo je bio samo izdužena, tanka zlatna ribica sjajnog tela i velikih, buljavih očiju. Srebrni dolari su bili brzi i nemilosrdni i umeli su da rade u tandemu. Oba su se munjevito bacila na po jedno oko i isisali ga. Nisu ih čak ni progutali, već su pustili da te okrugle oči, slične kuglama za bilijar, sanjivo potonu na kamenje, gde su ih usisali algari.

Majčina osveta je hitro usledila. Srebrni dolari su uhvaćeni u mrežu i bačeni u kanalizaciju u roku od nekoliko minuta, i to veče smo proveli zajedno, gledali pangasijusa kako slepo udara o zidove akvarijuma i čekali da ugine.

Dok smo mi provodili te godine u Kaliforniji, postojano vodeći sve ograničeniji život, otac je lutao sve dalje i dalje na sever Aljaske, i ništa što je radio kao da nije imalo smisla. Nikad nije uživao u stomatologiji, a sad je smatrao da je ribarenje možda pre bilo ono čime želi da se bavi. Verujem da je u tome imao pravo, a svakako mu se revnosno posvetio, ali nije mu išlo od ruke da razmišlja unapred. Prodao je ordinaciju, naručio prelep, skup aluminijumski brodić za komercijalno ribarenje od šezdeset tri stope i

ubedio mog strica da mu bude cela posada. Oni su celog života zajedno išli u sportski ribolov, ali ni jedan ni drugi nisu imali nikakvog iskustva s brodom za komercijalni ribolov, a trebalo je da na brodu budu samo njih dvojica. Slika usamljenog istraživača, kakvu je otac gajio o sebi, bila bi podrivena da je najpre radio na tuđem brodu ili da je unajmio kapetana.

Nazvao je taj brod *Orao ribar*. Dok je *Snežna guska* bila ptica koja je svoja bela krila širila iznad talasa na kratkim jednodnevnim i dvodnevnim izletima u sportsko ribarenje, *Orao ribar* imao je veće domete. Sa rasponom krila koji doseže i šest stopa, orlovi ribari šestare daleko nad vodom u širokim lukovima i krugovima, i često lete sami.

Orao ribar nije bio završen na vreme, pa su otac i stric počeli sezonu sa mesec i po zakašnjenja. U svojoj žurbi, zabrljali su s jednim od strukova koji su postavili za konjske jezike, tako da su na desetak dana zaglavili ogroman hidraulični točak koji je uvlačio ribu i, naravno, nisu ulovili gotovo ništa. Međutim, oca nije obeshrabrilo što je te godine samo na ribarenju izgubio više od sto hiljada dolara, jer je već započeo sa poslednjim prelepim, očajničkim, dalekosežnim šestarenjima svog života.

Stric priča o jednoj noći na mostu broda kada je otac, po sedamnaesti uzastopni put izgubivši partiju remija, umesto da se namrgodi i promrmlja neko neiskreno čestitanje, iznenada izvio leđa i raširio ruke. Uspravivši se na svojoj kapetanskoj stolici usred plavo-belog sjaja radara i sonara, izbacio je bradu, nakrivio ono što stric do danas pamti kao uočljivo povijen kljun i zakreštao: „Tri stepena udesno!“ Stric je podesio automatski pilot prema tome,

i ujutru su postavili jedan od samo tri ili četiri uspešna struka na tom ribarenju.

Ta korelacija između očevih predviđanja i stvarnog uspeha bila je retka. Propala je gvoždarska radnja u koju je te godine takođe ulagao, pala je i cena zlata, strpljenje poreske uprave za njegovo izvrđavanje poreza u južnoameričkim državama (ljutilo ga je što mora da plaća socijalno osiguranje koje nas je, kakve li ironije, izdržavalo nakon njegove smrti) i njegova veza sa recepcionerkom koja se pretvorila u verenicu. Ukratko, ta godina nije bila dobra. Proveo sam s njim cela četiri dana sredinom januara.

Svake noći tokom tog odmora, dok sam ležao u vreći za spavanje na podu hotelske sobe, udno njegovog kreveta, čuo sam kako se do kasno okreće i prevrće i slutio, uz onu sigurnost koju deca ponekad imaju, da mi neće još dugo biti otac. Njegovi pokreti nastupali su u ciklusima koji su se postojano sužavali oko njega. Divlje je ritao čaršave, ječeći od frustriranosti, ljutnje i očajanja, sve dok se ne bi naduli i namreškali kao od vetra na pučini, a onda bi, do krajnosti rezigniran i splasnuo, licem utonuo u jastuk da plače. Onda bi započeo ciklus iz početka. Sve vreme sam pretpostavljao da misli kako više nisam budan jer, koliko sam znao, nikad nije dozvolio sebi da plače pred nekim. Ali jedne noći mi se obratio.

„Prosto ne znam“, rekao je naglas. „Roj, jesi li budan?“

„Jesam.“

„Bože, prosto ne znam.“

To je bio naš poslednji razgovor. Ni ja nisam znao, i želeo sam jedino da se još više skupim u svojoj vreći za spavanje. Imao je bio užasan bol u glavi do kojeg analgetici

nisu mogli da dopru, neku prazninu u glasu koji je postajao sve više šupalj i druge misterije oćavanja koje nisam Źeleo da vidim ni da ćujem. Znao sam kuda ide, kao što smo svi znali, ali nisam znao zbog ćega. I nisam Źeleo da znam.

Otac je te iduće godine plovio sve dalje i dalje u *Orlu ribaru*, prebacivši se na tunu dugorepku uz meksićku obalu, a potom na dŹinovske krabe u Beringovom moru. Poćeo je da peća sa široke, visoke krme i jednog dana je upećao nekoliko velikih lososa, koje je oćistio na licu mesta. Kad se vratio u luku, uz predstojeću prodaju propalog *Orla ribara* (posle dve godine teških gubitaka, više nije mogao da dobije ni zajam), uz poresku upravu koja je zatvarala obruć oko njega i nesposoban da zamisli ikakvo dalje bekstvo, uzeo je iz kabine svoj magnum 44 i vratio se da stane, sam, na sjajnoj srebrnoj krmi pod teškim, sivobelim nebom i kricima galebova, ćizama uprskanih tamnom krvlju sveŹe upećanih lososa. MoŹda je na trenutak zastao da razmisli, ali sumnjam u to. Njegov polet sastojao se od samog vazduha, bez prizemljenosti koja bi mu odvlaćila paŹnju. Prosuo se meću utrobama lososa, a galebovi su ključali njegove ostatke nekoliko sati pre nego što se stric popeo iz kotlarnice na palubu i pronašao ga.

Majka i ja smo preŹiveli. Pošto nismo poleteli ni u kakve visine, nismo imali gde da padnemo. Jeli smo bistru supu s nekoliko zrna graška nakon što nas je stric pozvao i saopštio nam vest, a te večeri, dok je nebeska svetlost tamnela u plavo pa u crno, sedeli smo u našoj dnevnoj sobi, u fluorescentnom odsjaju akvarijuma, i gledali ga. Pangasijus je dotle naućio da se snalazi i reće je udarao u staklo. Prazne oćne duplje koje su, onako ranjave, bile prošarane tankim

tragovima krvi, sada su se zacelile i preko njih se navukla neprozirna bela opna. Tigrasta riba-strelac, koja je bila pola čeljust, pola rep, koja je uvek plivala pod uglom od četrdeset pet stepeni u odnosu na površinu vode i koja je umela da pljucka povelike vodene projekte, prevlačila je snažnom donjom usnom duž površine vode i čekala, ja sam u nekom trenutku – nemam pojma kada, jer vreme stoji posle nečije smrti, nemaš osećaj da protiče – ustao da joj donesem teglu s muvama. Pustio sam jednu u prostor između poklopca i vode, pokrio rupu trakom i seo kraj majke da gledam taj ritual poznatog, relikta onoga što su naši životi dotle bili, ali znao sam da sam izgubio zanimanje za njega. Riba-strelac se uzбудila, počela da kruži u lepršavom plesu oko usne zakačene za površinu kao uporišta, pratila je muvin ludi let uz tihi odlučnost i ispljunula svoj vodeni projektil sa takvim ubrzanjem, a ipak s tako malo pokreta da se činilo da to uopšte nije desilo, a ipak je muva bila u vodi, odašiljući milion sićušnih talasa panike.